

ARKEOLOGI I NORR 1

1988

ARKEOLOGISKA INSTITUTIONEN

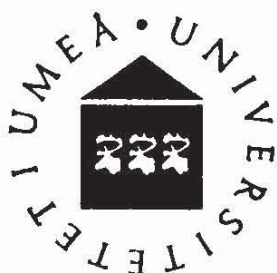
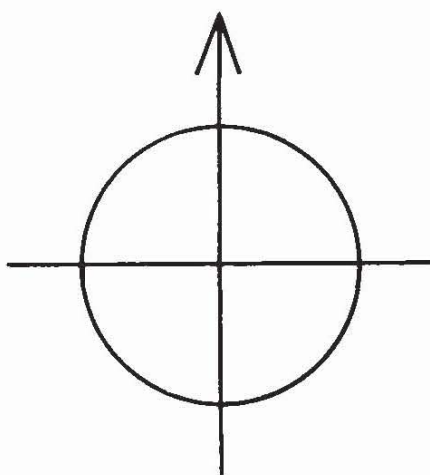
UMEÅ UNIVERSITET

ARKEOLOGI I NORR

1

1988

UMEÅ UNIVERSITET
Institutionen för arkeologi
UMEÅ UNIVERSITY
Department of Archaeology

Utgivare: Institutionen för arkeologi, Umeå universitet

Redaktör: Evert Baudou

Distribution: Institutionen för arkeologi,
Umeå universitet, 901 87 Umeå, Sverige

Tryckt med bidrag från Humanistisk–samhällsvetenskapliga forsknings-
rådet, Stockholm

Figurerna på omslagets framsida är hämtade från hällristningarna vid
Norrfors, Umeälven, nära Umeå (Archaeology and Environment
4:324)

ISSN 0284-558X

Printed in Sweden 1988 by

gotab Stockholm 1988 86866

Innehållsförteckning

Förord	5
<i>Gustaf Hallström</i>	
Forskningsplan för Norrlands forntid år 1941	7
<i>Evert Baudou</i>	
Gustaf Hallströms forskningsplan för Norrlands forntid 1941 och forskningsläget 1987	17
<i>Per H. Ramqvist</i>	
Boplats och hållristningar i Norrfors, Umeälven	29
<i>Lars Forsberg</i>	
Bosättningsmönster vid Lule och Ume älv under bronsålder och förromersk järnålder	51
<i>Per H. Ramqvist</i>	
Högom – nya undersökningar av bebyggelsesår	103
<i>Ingela Bergman</i>	
Det samiska boplatskomplexet vid Rackträsk, Arjeplog	129
<i>Noel Broadbent</i>	
Järnålderns och medeltidens säljägare i övre Norrlands kustland	145

Evert Baudou

Gustaf Hallströms forskningsplan för Norrlands forntid 1941 och forskningsläget 1987

Baudou, E. 1988. Gustaf Hallströms forskningsplan för Norrlands forntid 1941 och forskningsläget 1987. (Gustaf Hallström's research strategy for the prehistory of Norrland developed in 1941 and the present state of research in 1987.) *Arkeologi i norr* 1:17–28. Umeå.

Abstract

Hallström's five central problems in his programme presented in this volume are discussed in the light of later research. Not until the last decade has it been possible to achieve the goals of Hallström's very foreseeing proposal. Among the new aims, the most important is to make use of Northern Sweden's geographical situation between the eastern Eurasian and the northern European continents with respect to acculturation and diffusion. Another goal is the further developments of environmental studies. Prehistoric Northern Sweden has not been adequately discussed in its international context, which is an essential task for the future.

Evert Baudou, Institutionen för arkeologi, Umeå universitet, S-901 87 Umeå, Sweden.

Gustaf Hallström (11/7 1880–5/10 1962) har lagt grunden till fornforskningen i Norrland. Under ett långt liv bedrev han en mångsidig arkeologisk forskning med Norrlands och norra Skandinaviens förhistoria som centrum och mål. I en skrivelse till Kungl Vitterhets Historie och Antikvitetsakademien 1912 nämner han att han sedan 1906 gjort materialstudier till ett ”mycket stort anlagt arbete över norra Skandinaviens befolknings- och bebyggelsehistoria”. Han hade då studerat jämförande fornkunskap för docenten Oscar Almgren i Uppsala och sedan deltagit i docenten Knut Stjernas seminarium 1907–1909 som ägnades Sveriges äldsta bebyggelse. Brevet från 1912 är skrivet med anledning av ekono-

miska bekymmer som tvingade honom att lägga det vetenskapliga publiceringsarbetet åt sidan. Bland undersökningarna där allt material låg färdigt nämner han bl.a. "Lapska offerplatser från vikingatiden, Järnåldern i fjällbygderna, Hällmålningar norra Skandinavien, Hällristningarna vid Onega-sjön i Ryssland, Stenåldersundersökningar vid Vita Havet". Man känner igen titlar från långt senare publikationer och slås av hans förmåga att tidigt se väsentliga problem och uthålligt fullfölja forskningsplanerna.

Men allt förmådde Gustaf Hallström inte slutföra. Till det märkligaste i hans efterlämnade papper hör en forskningsplan för Norrlands förhistoria som ingår i en ansökan till Humanistiska fonden vid Vitterhetsakademien år 1941. Planen visar att Hallström hade en enastående överblick över materialet, problemen och forskningsmöjligheterna och att han liksom många andra arkeologer var ofattbart optimistisk i sin forskningsplanering. Troligen måste man ha den läggningen om man skall nå åtminstone några märkbara arkeologiska resultat. När man 46 år senare läser Hallströms plan häpnar man över hans klarsyn. Men decennier av omfattande arkeologiskt fältarbete och bearbetning och dessutom nya metoder och teorier behövdes för att besvara de frågor han ställde.

Hallströms forskningsplan publiceras i sin helhet i denna skrift. I den här uppsatsen kommenterar jag mycket kortfattat hur långt man nu kommit på de olika punkterna och anger den viktigaste litteraturen. Ur forsknings- och idéhistorisk synpunkt är också övriga delar av Hallströms ansökan intressanta och ges en kortfattad kommentar. I en uppsats till *Praehistorische Zeitschrift* 1989 har jag tagit upp det aktuella arkeologiska forskningsläget i Norrland ur andra aspekter och hänvisar allmänt dit. Hallströms arkeologiska forskning och Hallström som forskare är ämnen av ovanligt stort arkeologiskt och idéhistoriskt intresse som jag senare skall behandla i ett vidare sammanhang.

Hallströms ansökan bifölls *ej* av Humanistiska fondens nämnd. I fondens arkeologiska nämnd stöddes ansökan av T.J. Arne, S. Lindqvist och O. Rydbeck. Arne betonade Hallströms "vidsträckta kännedom om Norrlands forntid och även om nutida etnografiska förhållanden". Däremot avstyrkte N. Åberg i ett svårtolkat yttrande: "Ans. synes i och för sig berättiga till högt förslagsrum. Anser sig dock, om ock mycket motvilligt, böra avstyrka ans."

Hallström publicerade 1942 en uppsats kallad "Norrlands bebyggel-

sehistoria och förhistoriska utveckling”. Där, liksom i ansökan, ligger uttryckligen den bebyggelsehistoriska synen till grund för framställningen. Synsättet går tillbaka på Almgrens och Stjernas inspirerande undervisning i början av seklet liksom på de idéhistoriska strömningar som rådde då. Ännu 1988 spelar den bebyggelsehistoriska forskningen, både rörande förhistorisk och historisk tid, en stor roll även om utgångspunkterna är andra. År 1981 började ”Bebyggelsehistorisk tidskrift” utkomma. Märkligt nog trycktes 1941 ännu en norrlandsöversikt, ”Norrland. En studie i landsdelens äldre bebyggelsehistoria och kulturgeografi”, skriven av G. Ekholm som börjat sina studier hos Stjerna. Skillnaden mellan Hallströms ansökan 1941 och de samtidiga två uppsatserna ligger i att ansökan så klart preciserar de övergripande problemen och hur man skulle kunna lösa dem.

Hallström tar upp fem huvudproblem och inleder med den grundläggande dateringsfrågan som nu faktiskt kan besvaras. Sydliga föremålstyper från den yngre stenåldern tillhör samma perioder i Norrlands kustland som i Sydsandinavien. Men nya former av stenredskap som inte förekommer söderut uppstår också under senneolitisk tid och bronsåldern. Det gäller spetsar av skiffer under senneolitikum och tidig bronsålder och framför allt spetsar av kvartsit med tvär bas under hela bronsåldern och i förromersk järnålder. Alla dessa former har anknytning österut och hör hemma i en ny ekonomisk-kulturell och teknologisk tradition. Hallström låg själv mycket nära svaret. År 1946 undersökte han boplatsen Råinget-I, 3,5 km ovanför Nämforsen i Ångermanälven, i samband med de stora älvregleringarna för utbyggnaden av vattenkraften. Han skrev aldrig någon rapport och hann tyvärr inte bearbeta fyndmaterialet. Det har senare skett utifrån Hallströms fältanteckningar och det viktigaste, just kronologien, har använts i många dateringsdiskussioner. Här fanns en stratigrafi som kunde utnyttjas och som nu är grundläggande (Baudou 1977:82ff.). Det framgår bl.a. av avslagens spridning att redskap av sten tillverkades under hela bronsåldern och in i förromersk järnålder. Hela detta problemkomplex kan nu bearbetas genom att stratigrafier dateras med hjälp av ^{14}C -bestämningar.

Det andra huvudproblemet är en gammal fråga som fått förnyat intresse genom att frågeställningen belyser en skillnad mellan den arkeologiska forskningens utgångspunkter på 1940-talet och på 1980-talet. För de äldre forskarna ligger i termen ”bronsålder” att bronsredskapen ersätter stenredskapen och att ett sådant förlopp inte ägt rum i Norr-

land. Därför borde man inte tala om en bronsålder i Norrland. Emellertid ser man nu gärna bronsföremålen av sydiskandinavisk typ och av östlig typ såsom statussymboler som därmed har en helt annan funktion än som verktyg eller vapen (Baudou 1988). Bronserna brukas som symboler dels i mellersta och södra Norrland med anknytning till den sydiskandinaviska ekonomisk-teknologiska kretsen, dels i norra Norrland med anknytning till den ryska Ananjino-kretsen. Med ett sådant synsätt som utgår från anglosaxisk arkeologisk-antropologisk forskning, främst representerad av I. Hodder, så får den gamla stridsfrågan (Weibull 1923) en ny innebörd.

I formuleringen av en av frågorna i det tredje huvudproblemet har Hallström pekat på det väsentliga förhållandet att det kan finnas en principiell skillnad mellan järnåldern i södra, mellersta och norra Norrland. Flera arkeologer har också under senare år framhållit den stora skillnaden mellan järnåldern i Norrland norr om en gräns som går genom norra Ångermanland-Jämtland och järnåldern söder om gränsen. Norr om gränsen saknas den för Mellannorrland typiska fasta odlingsbygden med dess stora gårdar och gravfält (Ramqvist 1983:111f.). Samma gräns gäller för fornborgar, vikingatida silverskatter och runstenar, i huvudsak också för de spadformiga ämnesjärnen och de folkvandringstida dräktspännena. I norr präglas den förromerska järnåldern liksom den yngre bronsåldern av de östliga bronserna som, antingen de är tillverkade i lokala, norrländska varianter eller är införda från Ryssland, visar det klara sambandet med den ryska Ananjino-kulturen. Till samma tid och även den äldre romerska järnåldern hör den speciella asbestmagrade keramik som nu går under namnet Säräisniemi 2-keramik som är typisk för norra Norrland, Nordfinland och Nordnorge. Denna uppenbara skillnad mellan norra och mellersta Norrlands järnålder (Baudou 1986, 1988) stod klar redan för Hallström, vilket framgår av hans plan för fältundersökningar.

Södra Norrland i betydelsen Gästrikland skiljer sig också från Mellannorrland under den äldre järnåldern med avseende på både boplatser och gravar. Detta problemkomplex är fortfarande mindre väl känt.

Av det fjärde huvudproblemet formulering ser man en mycket stor skillnad mellan de metodiska möjligheter som 1940-talets och 1980-talets arkeologer förfogar över. Om man skall komma åt "de näringsfång, som befördrar Norrlands förnyade bebyggelse under järnåldern" räcker det inte med de fasta fornlämningarna, deras typer, utbredning och lä-

gen och de lösa fornyfunden såsom källmaterial. Oftast finns så många möjligheter att utnyttja en biotop att man måste ha ett biologiskt fyndmaterial som man kan dra direktare slutsatser av. Efter 1945 har en intensiv utveckling av naturvetenskapliga bestämningsmetoder inom osteologi, pollenanalys, makrofossilanalys och andra grenar av de biologiska vetenskaperna ägt rum som helt har förändrat forskningsläget. Detsamma gäller kemisk-fysikaliska metoder inom t.ex. metall- och jordartsanalys. Begränsningen ligger oftast i att undersökningarna drar ovanligt stora kostnader för att ligga inom det humanistisk-samhällsvetenskapliga fältet. Under de senaste åren har delen naturvetenskapliga undersökningar och analyser i de arkeologiska projekten som får bidrag från Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) legat vid 40 % av hela bidraget. Inom den del av den arkeologiska forskningen som berör näringsfånget har förutsättningarna förändrats helt sedan Hallströms tid.

Då det gäller det femte huvudproblemet, samernas ursprung, finns också karakteristiska skillnader i forskningssituationen. Etniska bestämmningar har förekommit så länge arkeologisk forskning funnits. Men man vågar påstå att det är först under de senaste decennierna som de nordiska arkeologerna fått en mer utvecklad syn på hur etniska bestämmningar av förhistoriska material skall kunna angripas. I den skandinaviska forskningen har den norske kulturanthropologen Fredrik Barths arbeten blivit vägledande. Enligt Barth (1969:10) är etniska grupper "categories of ascription and identification by the actors themselves, and thus have the characteristic of organizing interaction between people". Utmärkande för en etnisk grupp är för det första signaler eller tecken såsom dräkt, språk, form av bostad eller allmän livsstil, för det andra grundläggande värderingar såsom standarden för moral och uppträdande. En del av de nämnda "tecknen" kan finnas bland arkeologiska fynd. I det här aktuella fallet kan man nämna Ananjino-bronserna och Säräisniemi 2-keramiken. Under det senaste decenniet har förts en omfattande diskussion bland norska, svenska och finska arkeologer och kulturanthropologer om "lapparna och deras ursprung" (se Baudou 1987, Fjellström 1985, med litt. hänv.). En viktig ny utgångspunkt har man fått i ett arbete av K. Odner (1983, en kortare version på engelska 1985) som riktar uppmärksamheten på *varför* den samiska folkgruppen uppstod. En huvudtanke är att ju mer stressad en situation är i förhållande till andra grupper, ju större bruk har man av symboler (Odner

Tabell 1. Översikt över Hallströms planerade fältundersökningar 1941 och senare utförda undersökningar inom samma problemområden.

<i>Ämne</i>	<i>Undersökning</i>	<i>Publicering</i>
<i>I Stenåldern</i>		
1. Flintyxdepåerna i Västerbotten	Christiansson, Bjurselet 1962–68 m.fl. senare undersökningar	Becker 1952 Malmer 1962 Königsson 1970 Christiansson 1974 Lepiksaar 1975 Christiansson 1975
2. Nivåavvägningar av stenredskap	Tennander, NTB:s bearbetning av Santessons material. Df Norr, Riksantikvarieämbetet i Norrbotten från 1985	Tennander 1972 (sem. uppsats)
<i>II Bronsåldern</i>		
1. Avvägning av gravrösen	Baudou 1957–64	Baudou 1968: 183ff.
2. Undersökning av rösen som 1	Baudou 1957–62	Hallström 1949 Baudou 1968
3. Bestämning av läge och nivå för kända bronsåldersföremål efter kusten	Ej utfört	—
4. Försöksgrävning på fyndplatser som 3	Ej utfört	—
<i>III Järnåldern</i>		
1–2. Samma som II: 1–2	Hallström 1940-t. Baudou 1957–64	Hallström 1949 Baudou 1968
3. Hustomtningar i Lövånger m.fl. kustområden	Ambrosiani 1966 Broadbent från 1985	Hallström 1949 Ambrosiani 1971 Varenius 1964,1978 Broadbent i denna volym
4. Gravplatser från y. järnåldern i n. Norrland	Hvarfner 1952 Norrman 1967	Hvarfner 1957 Norrman 1969

5.	Hustomtningar i n. Hälsigland och Medelpad, fornborgen i Hälsingtuna	Umeå univ. från 1977, Liedgren, Ramqvist, Broadbent, Wennberg, Jämtlands läns mus., Hemmendorff, fornborg på Frösön	Ramqvist 1983 Liedgren 1984 Broadbent 1985 Hemmendorff 1985 Wennberg 1986
6.	"Staloringar" och lappvallar i Västerbotten eller Norrbotten	Nordiska museet och Riksantikvarieämbetet, Kjellström 1973–77. Umeå univ., Mulk 1977–81 ("stalotomter") Aronsson från 1985 (lappvallar)	Hallberg m.fl. 1976 Baudou 1981 Kjellström 1983
7.	Yngre boplatser inom "lappområdena" i skogslandet	Umeå univ., Mulk 1979–82. Bergman 1984–86. Baudou från 1985	Christiansson–Wigenstam 1980 Mulk 1983 Bergman i denna volym

1983:10). Just detta hävdar I. Hodder (1979), etniska grupper är intressegrupper och gränserna mellan intressegrupperna blir materiellt starkast markerade där stressfaktorn är starkast. Denna typ av diskussion fanns inte på 1940-talet och det är svårt att se att Hallström skulle ha kunnat göra några framsteg utan en ny teoridiskussion.

I tabell 1 har Hallströms vittsyftande och förutseende program för fältundersökningarna tagits upp tillsammans med de undersökningar som så småningom följde och de viktigaste publikationerna. Två bronsåldersundersökningar har ännu inte blivit utförda trots att idén är god och ligger nära till hands. Av de sju järnålderspunkterna har fyra varit i högsta grad aktuella under de senaste åren (nr 3, 5–7). Tomtningar i kustområdet redovisas i denna volym av N. Broadbent och yngre boplatser i det samiska skogsområdet av I. Bergman. Hallströms punkt 1 under stenåldern togs upp av H. Christiansson och ledde till det rikt förgrenade forskningsprojektet Nordarkeologi. Idéerna i Hallströms forskningsprogram har således visat en stark livskraft. Troligen hade den arkeologiska forskningen i Norrland hunnit ännu längre i dag om Hallströms forskningsprogram varit känt och diskuterat.

Skillnaderna mellan den arkeologiska forskningen i Norrland på

1940- och 1980-talet är belysande. Av forskningsplanens fem huvudproblem skulle Hallström utan tvivel ha kunnat lösa det första och det tredje, om en retarderad stenålder i Norrland och om skillnader i Norrland under järnåldern. Det fjärde huvudproblemet som gällde näringsfånget var däremot omöjligt att klara på grund av att den nödvändiga naturvetenskapliga metodiken saknades. Problemen med bronsålderns kulturinnehåll och samernas ursprung kunde man inte komma vidare med utan att teoridiskussionen utvecklades.

Det finns delar av den arkeologiska forskningen i Norrland som inte alls berörs i Hallströms plan, därför att han antingen ansåg forskningsläget tillfredsställande eller inte kände till problemet och materialet. Till den första gruppen hör forskningen om hällristningar och hällmålningar där han själv gjort en stor insats, bl.a. med sitt sista verk 1960. Till den andra gruppen hör de 20.000–30.000 nu kända fångstgroparna i Norrland som användes från mesolitikum till sen historisk tid (Seling 1974, Spång 1985). Nyupptäckta fyndgrupper kan fortfarande skapa ett nytt källäge. En sådan grupp av fasta fornlämningar är den stora mängden härdar på boplatser från vikingatid till sen historisk tid i norra Norrlands inland. Visserligen kände Hallström till typen (järnåldern punkt 7) men dess stora betydelse har blivit klar först under de senaste åren. Ett liknande fall är tomtningarna i kustlandet (järnåldern punkt 5). En tredje grupp är de stora hyddgrupperna från ca 4000–2000 f Kr som först påvisades vid Vuollerim 1983 (Loeffler & Westfal 1985) och senare har hittats i större antal i Torne älvdal. De liknande från södra och mellersta Lappland började bli kända på Hallströms tid (Lundberg 1985, 1986). En fjärde grupp är de många lämningarna efter järnålderns järnframställning i delar av Norrland (Magnusson 1986). Med sådana upptäckter aktualiseras problem som man inte alltid har kunnat förutse.

I slutet av sin skrivelse tar Hallström upp behovet att ge norrlänningarna ett djupare perspektiv på hembygds känslan. Detta är en tradition från hembygdsrörelsen i början av seklet. År 1909 bildades Föreningen för norrländsk hembygdsforskning med uppgiften att genom insamling och bearbetning av material för norrländsk hembygdsforskning sprida större och noggrannare kännedom om Norrland "samt på grundvalen därav ingjuta en varaktig känsla för hembygd och fosterland". (Hellman 1917:7). Under andra världskriget fick hembygdsrörelserna förnyad aktualitet och märkligt nog gäller detta även i dag.

På det materiella planet har jämförelsevis goda ekonomiska resurser

och organiserandet av de två stora forskningsprojekten Nordarkeologi och Norrlands tidigare bebyggelse (NTB) under 1960- och 70-talet liksom skapandet av den arkeologiska institutionen vid Umeå universitet 1975 varit av betydelse för förändringen av den arkeologiska forskningen. Granskningen ovan visar att ur vetenskaplig synpunkt är den naturvetenskapliga metodutvecklingen och den antropologisk-arkeologiska teoriutvecklingen avgörande. Just i Umeå kan man erinra om betydelsen av den experimentella arkeobotaniken, som håller på att utvecklas vid den arkeologiska institutionen där (Engelmark 1988, Engelmark–Viklund 1986). Därtill kommer den irrationella faktor som de överraskande upptäckterna av vanliga men förut okända eller obeaktade fornlämningstyper utgör. Teori- och metodutvecklingen liksom upptäckterna genererar nya frågeställningar eller förändrar helt de gamla. Exempel är ny forskning om neolitiseringsprocessen i Nordskandinavien och det fasta jordbrukets införande (Broadbent 1979, Engelmark 1978, 1982, Ramqvist 1983), fångstkulturens årscyklar och den relativa bofastheten i Norrland (Selling 1979, Broadbent 1979, Forsberg 1985, 1988), den tidigare järnproduktionen i Norrland och handelns utveckling (Magnusson 1986), utbildningen av etniska grupper (Baudou 1987, 1988).

Nu sker så snabba förändringar inom den arkeologiska forskningen i Norrland att det är svårt att göra ett program liknande Hallströms. Ett par uppgifter är dock självklara. Den viktigaste är att äntligen utnyttja Norrlands ovanliga och forskningsteoretiskt gynnsamma geografiska läge och föra ut norrlandsforskningen i ett internationellt sammanhang. I detta randområde till både den eurasiska kontinenten och Europa har de mest skiftande kulturimpulser mötts och gett upphov till processer som ofta lättare kan studeras här i ett renodlat skick än i centrala områden. En annan uppgift är att vidareutveckla den miljöhistoriska forskningen som redan hunnit långt i Norrland, såsom forskningen om de varviga sjösedimenten (Renberg 1978) och den experimentella arkeobotaniken (Engelmark 1988). De centrala uppgifterna nu blir att sätta in det förhistoriska Norrland i sitt internationella sammanhang och att bidra till utvecklingen av och teori inom kultur- och miljöhistoria utifrån de norrländska förhållandena.

LITTERATUR

- Ambrosiani, B. 1971. Arkeologisk undersökning 1966. Hornslandsudde, Rogsta sn, Hälsingland. *Riksantikvarieämbetet Rapport 1971 B2*. Stockholm.
- Barth, F. 1969. Introduction. *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference* (ed. F. Barth) 1969:9–38. Bergen–Oslo–London
- Baudou, E. 1968. Forntida bebyggelse i Ångermanlands kustland. Arkeologiska undersökningar av ångermanländska kuströsen. *Arkiv för norrländsk hembygdsforskning* XVII:1–209.
- Baudou, E. 1977. Den förhistoriska fångstkulturen i Västernorrland. *Västernorrlands Förhistoria* 1977:11–52. Härnösand.
- Baudou, E. 1981. Förändringar inom jägarkulturen vid Lule älv. *Luleälvsymposiet 1–3 juni 1981. Skrifter från Luleälvsprojektet* 1:137–159. Umeå.
- Baudou, E. 1986. Ortnamn och nordliga kulturprovinser under järnålder och medeltid. *Tre kulturer* 3:7–39. Umeå.
- Baudou, E. 1988. Om uppkomsten av etniska gränser i Norrland under forntiden. *Bebyggelsehistorisk tidskrift* 14.
- Baudou, E. 1989. Stand der Vorgeschichtsforschung in Nord-Schweden – Probleme und Ergebnisse. *Prähistorische Zeitschrift* 64. Manuskript.
- Becker, C.J. 1952. Die Nordschwedischen Flintdepots. *Acta Archaeologica* 23:31–79.
- Bergman, I. 1988. Det samiska boplatsskomplexet vid Rackträsk, Arjeplog. *Arkeologi i norr* 1:129–143.
- Broadbent, N. 1979. *Coastal resources and settlement stability. A critical study of a Mesolithic site complex in Northern Sweden*. With a contribution by R. Engelmark: *The paleoenvironment*. Archaeological Studies. Uppsala University, Institute of North European Archaeology. Aun 3. Uppsala.
- Broadbent, N. 1985. New Knowledge of Early Iron Age Settlement in Northern Sweden. Cooperation between the University of Umeå and the Västernorrland County Museum. *In Honorem Evert Baudou. Archaeology and Environment* 4:387–393. Umeå.
- Broadbent, N. 1988. Järnålderns och medeltidens säljägare i övre Norrlands kustland. *Arkeologi i norr* 1:145–164.
- Christiansson, H. 1974. Die Steinzeit Nordschwedens. Stand der Forschung 1971. *Prähistorische Zeitschrift* 49:10–37.
- Christiansson, H. 1985. Från Buréus till Nordarkeologi – kring fornforskning och fornyfynd i norra Västerbotten. *Västerbottens norra fornminnesförening. Skellefteå museum. Meddelande* XLVII:10–51.
- Christiansson, H.-Wigenstam, H. 1980. Nordarkeologiprojektets Arvidsjaursinventering. *Fornvännen* 75:163–169.
- Ekholm, G. 1941. Norrland. En studie i landsdelens äldre bebyggelsehistoria och kulturgeografi. *Svensk geografisk årsbok* 17:142–168.
- Engelmark, R. 1978. The Comparative Vegetational History of Inland and Coastal Sites in Medelpad, N Sweden, during the Iron Age. *Early Norrland* 11:25–62. KVHAA. Stockholm.
- Engelmark, R. 1982. Ekologiska synpunkter på jordbrukets spridning och etablering i Norrland. *Introduksjonen av jordbruk i Norden* (red. Th. Sjøvold) 1982:153–161. Det Norske Videnskaps-Akademi. Oslo.

- Engelmark, R. 1988. Weed-Seeds in North Swedish Prehistory. *BAR International Series*.
- Engelmark, R.-Viklund, K. 1986. Järnåldersjordbruk i Norrland. Teori och praktik. *Populär arkeologi* 4,2:22–24.
- Fjellström, Ph. 1985. *Samernas samhälle i tradition och nutid*. Stockholm.
- Forsberg, L. 1985. *Site Variability and Settlement Patterns. An analysis of the hunter-gatherer settlement system in the Lule River Valley 1500 B.C.–B.C./A.D.* *Archaeology and Environment* 5. Umeå.
- Forsberg, L. 1988. Bosättningsmönster vid Lule och Ume älv under bronsålder och förromersk järnålder. *Arkeologi i norr* 1:51–101.
- Hallberg, F., Löthman, L., Kjellström, R. & Selinge, K.-G. 1976. Samiska kulturlämningar. Specialinventering. *Riksantikvarieämbetet Rapport 1976 D10*. Stockholm.
- Hallström, G. 1942. Norrlands bebyggelsehistoria och förhistoriska utveckling. *Norrland. Natur, befolkning och näringar* 1942:191–232.
- Hallström, G. 1949. Lövånger sockens forntid. *Lövånger. En sockenbeskrivning under medverkan av flera fackmän*. Utg. av G. Holm. Del II: 13–77. Umeå.
- Hallström, G. 1960. *Monumental Art of Northern Sweden from the Stone Age. Nämforsen and other localities*. Stockholm.
- Hellman, T. 1917. Föreningen för norrländsk hembygdsforskning. Dess uppkomst, arbete och uppgifter. *Arkiv för norrländsk hembygdsforskning* I:3–51.
- Hemmendorff, O. 1985. The Hillfort at Frösön in a North Scandinavian Perspective. *In Honorem Evert Baudou*. *Archaeology and Environment* 4:235–246. Umeå.
- Hodder, I. 1979. Economic and social stress and material cultural patterning. *American Antiquity* 44:446–454.
- Hvarfner, H. 1957. Fångstmän och nybyggare i Ångermanälvens källområden under järnåldern. *Arkiv för norrländsk hembygdsforskning* XV:1–104. Härnösand.
- Kjellström, R. 1983. *Lappmarksmikroskop. Intensivinventering av kulturlämningar i Jokkmokksfjällen*. Nordiska museet. Stockholm.
- Königsson, L.-K. 1970. Traces of Neolithic Human Influence upon the Landscape Development at the Bjurselet Settlement, Västerbotten, Northern Sweden. *Kungl. Skytteanska Samfundets Handlingar* 7:13–30.
- Lepiksaar, J. 1975. The Analysis of the Animal Bones from the Bjurselet Settlement, Västerbotten, Northern Sweden. *Kungl. Skytteanska Samfundets Handlingar* 8:13–32.
- Liedgren, L. 1984. Iron Age Settlements in Hälsingland, Northern Sweden. *Papers in Northern Archaeology*. *Archaeology and Environment* 2:93–112. Umeå.
- Loeffler, D. & Westfal, U. 1985. A Well-preserved Stone Age Dwelling Site. Preliminary Presentation of the Investigations at Vuollerim, Lapland, Sweden. *In Honorem Evert Baudou*. *Archaeology and Environment* 4: 425–434.
- Lundberg, Å. 1985. "Villages" in the inland of Northern Sweden 5000 years ago. *In Honorem Evert Baudou*. *Archaeology and Environment* 4:425–434. Umeå.
- Lundberg, Å. 1986. Skärvstensvallar i Norrland. *Studier i norrländsk forntid II*. *Acta Bothniensia Occidentalis*. Skrifter i västerbottnisk kulturhistoria 8:81–99. Umeå.
- Magnusson, G. 1986. *Lågteknisk järnhantering i Jämtlands län*. Jernkontorets Bergshistoriska Skriftserie N:r 22. Stockholm.
- Malmer, M.P. 1962. Jungneolithische Studien. *Acta Archaeologica Lundensia*. Series in 8°. 2.

- Mulk, I.-M. 1983. Samiska vinterbycentra inom Lule älvdal. *LASTA* 1:89–113. Umeå.
- Norrman, J. 1969. Gravarna vid Abelvattnet (med preliminär bestämning av skelettmaterialet från de lapska gravarna av N.-G. Gejvall och Ove Persson). *Nordsvensk forntid. Kungl. Skytteanska samfundets handlingar* 6: 211–236.
- Odner, K. 1983. *Finner og terfinner. Etniske processer i det nordlige Fenno-Scandinavia*. Oslo Occasional Papers in Social Anthropology. No. 9. Oslo.
- Odner, K. 1985. Saamis (Lapps), Finns and Scandinavians in History and Prehistory. Ethnic Origins and Ethnic Processes in Fenno-Scandinavia. *Norwegian Archaeological Review* 18:1–12, 29–35.
- Ramqvist, P. 1983. *Gene. On the origin, function and development of sedentary Iron Age settlement in Northern Sweden*. Archaeology and Environment 1. Umeå.
- Renberg, I. 1978. Palaeolimnology and Varve Counts of the Annually Laminated Sediment of Lake Rudetjärn, Northern Sweden. *Early Norrland* 11:63–91. KVHAA. Stockholm.
- Selinge, K.-G. 1974. *Fångstgropar. Jämtlands vanligaste fornlämningar*. Fornvårdaren 12. Östersund.
- Selinge, K.-G. 1979. *Agrarian Settlements and Hunting Grounds. A Study of the Prehistoric Culture Systems in a North Swedish River Valley*. Theses and Papers in North-European Archaeology 8. Stockholm.
- Spång, L.-G. 1985. Vad våra fångstgropar berättar om forntiden. *Västerbottens norra fornminnesförening. Skellefteå museum. Meddelande XLVII*:105–123.
- Tennander, K. 1972. *Lösfynd från yngre stenåldern och bronsåldern i norra Ångermanlands kustland*. Trebetygsuppsats framlagd vid seminariet i Nordisk och jämförande fornkunskap vid Stockholms universitet vt 1972. Opublicerad.
- Varenius, C. 1964. Stor-Rebben. 1500 år av säsongbosättning i Pite skärgård. *Norrbotten* 1964/65:47–54. Luleå.
- Varenius, C. 1978. Inventering i marginalområde: spår av primitiv kustbosättning. *Fornvännen* 78:121–133.
- Weibull, C. 1923. *Sveriges bebyggelse. Bronsålderns karaktär. Diskussionsinlägg*. Lund.
- Wennberg, B. 1986. Iron Age agriculture at Trogsta, North Sweden. *Fornvännen* 80 (1985):254–262.
- Zachrisson, I. 1985. Saami or Nordic? A Model for Ethnic Determination of Northern Archaeological Material from the Viking Period and the Early Middle Ages. *In Honorem Evert Baudou*. Archaeology and Environment 4:187–195. Umeå.

OPUBLICERAT MATERIAL I ANTIKVARISK-TOPOGRAFISKA ARKIVET,
ATA, STOCKHOLM

- Humanistiska fondens Diarium 1938–1947.
Humanistiska fondens Protokoll 1940–1943.
Personal H:1, Hallström.